

רש"ד אבו־שאוור: זכרונות יוני

זכרו של אותו יום לפנות־ערב עודו חרות בלבי. אמי פרשה את השטיח לתפילה, שפתייה נעו חרש ותנועות גופה הנרפות הביעו אמונה נוגה... השעייתי מבטי ממנה, הוצאתי סיגריה מהקופסה ונוכחתי לראות שאצבעותי רועדות. שאלתי את עצמי: האם ירא אני? ניסיתי לאזור את כל כוח הכרתי כדי למצוא תשובה ברורה שאינה משוחדת כלל ובאתי לידי הכרה הקרובה לאמונה שאינני מפחד. אינני יודע אל־נכון מה המצב שהשתלט עלי אז, אולם ברי לי שהיה זה דבר השונה לגמרי מן הפחד.

הטייתי גופי לאחור והשענתי את קצה הכיסא על הקיר. בתנועה ילדותית התחלתי להניע את רגלי התלויה באוויר. אז כמו דמיתי לציפור שקוצצו כנפיה והוטלה במדבר שומם, נטול כל שביב של תקווה... ראיתם פונים מזרחה בזרם רחב, פרוע ומבוהל. השטחים, כמלוא העין, מלאו בורחים שדמו ללהקת תרנגולות שספנה פתאומית התרגשה עליהן.

המטוסים, כלהקת עורבים איומים ושטניים, תקפו בכיוון הגשר, הטילו פצצות, המטירו אש חזקה, ואחר, כשרעשם מחריד את שמי יריחו, הגביהו־עוף בכיוון ירושלים.

שמש יוני היוקדת נטתה לערוב. צללי הבתים ועצי הצפצפה הגבוהים נתארכו. דומיה שררה בכל ודומה היה כאילו כבר הכל נגמר... כאילו היו החיים סתם זיוף ועתה קרסר־נפלו בלי קושי ובלתי התנגדות של ממש.

שיירה חדשה עברה. על הראשים, צרורות מלאים חפצים הכרחיים. אחדים נשאו פחי מים. הקטנים התקשו בהליכה. אולם פני הכל נשואים מזרחה. מתוך אימה הם אומדים את המרחק המבדיל בינם לבין הנהר. אמי זקפה קומתה. פתחה את הדלת, שירכבה ראשה החוצה, בעוד גופה נשאר בפנים וידה מחזיקה בדלת.

פנתה בשאלה אל אחד הגברים—אמי מזלזלת בנשים וחושבת עצמה יוצאת־חלציהם של גברים חסונים שנודעו באומץ־לבם ובנדיבות כפם. לכן היא פונה אל הגברים ללא מורא וללא מבוכה, כדבר שווה אל שווה.

"מניין אתם באים?"

האיש נחפו לענות, בגימגום ובושה:

"מן אל־ח'ליל".

הוא הוסיף להביט מזרחה, אחר נטל את יד בנו וביקשו להחיש צעד.

עובדה אחת נקבעה עמוק בהכרתי: לא אטוש את המקום. קשה לי לשוחח על כך עם

אמי. אחי יוסף עובד בעקבה, מוחמד נמצא בביירות שם הוא מצפה לבחינות סוף-השנה. קאסם נסע בראשית השנה לגרמניה. הוא סירב לשאת את בת-דודתו והפליג למרחקים בתורו אחרי עושר ואחרי הרפתקות-אהבה מסוג אלו ששמע עליהן רבות מפני אנשים שחזרו משם... איך אתחיל בשיחה עמה? יודע אני, אמא שלבך נקרע לגזרים עכשיו. הבנים רחוקים והלב נצלה בתופת המבוכה. יש מוצא אחד: יכולה את לברוח לרבת-עמון, לפגוש שם את בתך הנשואה מרים, לשהות אצלה בציפיה לשוב הנעדרים... אשר לי, אני נשאר כאן. אין כוח בעולם, ויהיה חזק כאשר יהיה, שיוכל להזיזני מפה. ועוד: אין ברצוני לכפות עליך גורל שבחרתי לי בתוקף רצוני בלבד.

מבטי הקפואים הוסיפו-נעצו בלילה הקרב-ובא. אמי ישבה על מפתן הבית, ידה השמאלית נשענת על שוקה ותומכת בסנטר בעוד ימינה פרושה על פניה... כך ישבה דוממת, קפואת מבט והבעה. מייתנני ואדע מה מתחולל בקרבה!
השתעלה, שפה עיניה באצבעותיה כמבקשת למחות מהן דמויות שטניות. עקבתי אחר תנועותיה... ניכר היה שרצונה לשוחח.
"תרצה לאכול ארוחת-ערב?"
"לא".

"אתה מרבה לעשן. חוס על ריאותיך".

"מה אעשה אם לא אעשן?"

ירדה דממה כבדה... הושטתי ידי ונטלתי את הטרגוניסטור מעל אדן החלון. בתוך רעש מכונות תופת נשמע קולו של מי הצועק מלוא כוחו על אהבת המולדת, אלוהים, והמלחמה. אמי אמרה:

"רק שירים הם משננים... אף מטוס ערבי לא הופיע בשמיים".

סגרתי את המקלט. הנחתיו לרגלי. הצרצרים השמיעו את שירם הידוע. חשתי שאני גולה.

.

כל אלה שהפרת הלכו להם, לא נותר אחד. זעקה במשדר:

"סוף-סוף פרצה המלחמה... התקפות-אוויר ואש תותחים מכלות את המחנות החשו-

פים... כל זה קרה במהירות-הבונק..."

"לא תלכי לישון, אמא?"

"אינני נוטה לישון".

אמרה ואת דבריה ליותה באנחה כבדה, רבת-משמעות. ידעתי מה כוונתה. חשתי מחנק בגרוני ודומה היה עלי כי השמיים עוד מעט יפלו על האדמה לשחוק הכל בטירוף וחרון. מרחוק נשמע בלילה טירטור חלוש של טנקים... עצמתי עיני קימעה. בדמיוני ראיתי בחוכם פנים אפורים באופקים ועיניים בוהות... לבי נקרע בקרבי על כל אותם שהובסו. ראשי היה עלי סחרחר. רגעים-מספר נשארתי שעון אל הקיר.
"אצא מעט. אל תדאגי".

נשאה דוממה. יצאתי אל הרחוב. התחלתי להלך בקוצר-נשימה, כמחפש מישהו שאבד לי... חייתי או בתקוה אחת-ויחידה: לשמוע קול אדם כלשהו.

בשובי הייתי עייף עד מוות. אמי היתה ערה עדיין. כפי הנראה, עתה-זה סיימה את תפילת-הערב כי שפתיה עדיין מילמלו פסוקי תפילה. פתע עמדה מהתפילה ושאלה בלהט, כאילו ניחשה את תכלית יציאתי: "יש מישהו במחנה-הפליטים?"

"אחדים... שמעתי את קולותיהם... אינני יודע אם הם מצפים למישהו שיבוא להו- בילם או שהם נשארים פה".

ירדה אל המטבח. נטלה את מנורת הלוקס ועלתה. אני התחלתי לפרק את המסגרות מעל הקיר. נותרה מפת פלשתין לבדה באמצע החדר. זכרו של אחמד ידידי עלה על לבי. יחד היינו מחברים את הפרושים והחבורות, קוראים לפעולה למען המולדת... הוא לא אהב שירה. אף-על-פי-כן קנה את אוסף השירים "פלשתין בלב" * בשל הכותרת בלבד.

"הוי, יוסף. פלשתין בלב... אני מפסיק את הלימודים..."

לאחרונה נודע לי שנפל בקרב...

רוחות נשבו. דלעי החלונות נקשו זה בזה... החדר נמלא בדלי סיגריות ואבק וניירות מפוזרים... המפה רעדה. משולה היתה כאיש שהועלה לגרדום. קצת פירפרה ואחר שקטה עם שוך הסערה.

שבתי אל המטבח. פישפשתי קימעה והוצאתי את כלי-הירי. ניקיתיו. מילאתי את המחסנית... לפני חדשים אחדים קיבלתיו, לאחר סיום האימונים ושובי ליריחו... היה זה ידידי אחמד שקרא לי לפעולה. חברים היינו ללימודים באוניברסיטה... יחד היינו... אולם הוא הלך... יריחו חשוכה ומאהלי-הפליטים שרויים בחשכה כבדה ובמבוכה רבה כאילו ההרס והחורבן הם הכלל בארץ הזאת וכל זולתם יוצא מן הכלל.

תוהה אני: היכן אנו עומדים עתה? מה תפקידנו? אחדים מאתנו כלואים, אחרים הלכו לעולמם. מעטים אלה שנותרו בחיים ואין איש יודע דבר על חברו.

קולות צעדים רבים מגיעים אלי. אולי זו קבוצה חדשה של בורחים. אכן, המבול הוא. אל תפנו לאחור. הספינה נשברה כליל לפתע והחורבן והפליון בכל. הצעדים קרבים והולכים. אמי יצאה משתיקתה:

"שמא כבר הגיעו היהוד?"

"לא חושב. לא במהירות כלי-כך הם באים".

עמדתי ליד מפתן הבית לתהות על פשר הדבר. נבצר ממני לזהות את הפנים. אחד התקדם ודפק בדלת ואילו היתה עמדו תחתיהם.

"מי?"

* קובץ שיריו של המשורר העזתי מועין בסיסו. שאחדים משיריו מובאים בחוברת זו. (המערכת)

קול ענה לי:
 "דודך, אבוימוחמד".
 "היכנסו, בחורים".

התחבקתי עם ידידי הוותיק... אמא החלה להכין תה... סח לי איך הוציאו מבינת-
 הסוהר ביום פרוץ הקרבות, ואמר:
 "ביקשו שנהיה להם מורי-דרך, ללכת לפני הצבא אל מסרות מסוימות. המערכה
 נגמרה קודם שנתחיל במשימה. כמעט ומתנו חינם".
 שאלני:

"אתה יודע שפסקו הקרבות?"
 "כן".

"שנפלה ירושלים?"
 "ושהיהוד בדרך ליריחו?"
 "כן".

"ובכן, מה אתה מחכה, בן-אדם?"
 "אינני מחכה לשום דבר".

"ידעתי שעקשן אתה וקשה-עורף... אני נשבע שציפיתי לראותך כאן".
 זכרונות יקרים עלו במוחי אותה שעה...

מתאמנים היינו בסוריה. אבוימוחמד היה מפקד כיתתנו. הוא היה הגדול בשנים
 שבנו וגם הגדול בנסיון וביכולת, אף שהיה בור-למחצה... נמוך-קומה, גופו רזה,
 סבר-פניו חמור תמיד. אינו מקבל כל תירוץ. אחת מתכונותיו החשובות. כשרונו
 להבריח נשק ממקום אחד למשנהו. שלושה חדשים לפני יוני נעצר בשובו מאחת
 הפעולות, ונכלא בבית-הסוהר...

הבחנתי בו כשהוא מלטף את כלי-הירי. הוא אמר ברצינות:
 "הכלי מלוכלך".

עישנו ושתינו תה. אצבעותיו פירקו את הכלי ושקדו לנקותו כראוי. אסף את
 החלקים, הכניס את המחסנית, עמד ואמר:

"אתה מיואש?"
 "לא. לא חושב..."

"אתה יודע מה תפקידנו עכשיו?"
 "אולי... אני מנסה..."

לחץ על ההדק, וקול הירייה פלח את חשכת הלילה.
 "כל עוד זה ברשותנו, נמשיך".

הוסיף ואמר:

"איננו בורחים. נתקבץ במזרח ונשוב. שוב נשוב וניפגש..."
 אמרתי לאמי:

"התלכי?"

פניה חמרמרו מכעס עד כי נדמה היה שהנה-הנה תסטור לי על פני:
"לאן?... לאדמתנו?..."

בלעג אמרה זאת. האנשים נעלמו, באופק. אמי הוסיפה להביט אלי בכעס. השלכתי את הנשק על המיטה. הבטתי לצד מערב. הכל אפוף צלמוות. אני ואמי נראינו שרויים באי עזוב...

שאלתי את עצמי: למה אני מצפה עכשיו? שיעבור הלילה, השמש תשוב-תזרח, וברחובות יישמע קול הילדים, הילדים שברחו עם הוריהם.

(תרגום: טוביה שמש)